

ЗАЩИТНИ РЕЧИ НА АЛЕКО КОНСТАНТИНОВ*

В защита на Петко Каравелов и Трайко Китанчев

Почит, господа съдии! Предговорившите г-да защитници доста подготвиха почвата за моята защита, те изказаха дълги предисловия, говориха за теорията на процесите от подобен род, така щото за мене не остава да говоря надълго и широко в предисловие; защото, най-последно, стеснявам се да не би да зацапам моите клиенти; затова ще се спра върху изложеното в обвинителния акт, после ще проследя данните, установени на съдебното следствие, и ще се постарая да дам своите възражения на обвинителната реч на г-на прокурора.

Ако нямах пред вид обвинителния акт и обвинителната реч на г-на прокурора, то на въпроса в какво се обвиняват подсъдимите Каравелов и Китанчев, с ръка на сърцето си бих казал, че не зная. Едно е само ясно, че се иска наказанието им на основание на чл. 55 и 170 от отоманския наказателен закон. Своето недоумение аз го разрешавам, като се спра на обвинителния акт, гдето е казано: „На основание изложените дотук данни привлечени са при предварителното дирене в качество на обвиняеми в покушение върху живота на министра-председателя г-на Стамболова и в убийството бившия м-р на финансите Хр. Белчев следующите лица“ – следват имената на лицата, между които са имената и на тези, на които ми е възложена защитата. Сега, ако беше се ограничил обвинителният акт само с това обвинение, не ще съмнение, на обвиняемите трябваше да се приложи чл. 170 от отоманския наказателен закон; но на този член защитата можеше да противопостави чл. 181 от същия закон, според който убийство, нараняване и удряне, ако се извършват заедно с въстание, грабеж и обир, то освен гдето се наказват същите дейци на тези злодеяния и престъпления, наказват се още и подбудителите и причинителите на това смущение, като да са извършили и те същите дела. Но тъй като при извършването на това убийство, слава богу, нямаше въстание, грабеж и обир, то не могат да се наказат подбудителите, ако такива има, на основание чл. 55 от отоманския наказателен закон. Почвам с оценката на доказателствата, които са изложени в обвинителния акт, доказателства, приведени за обвинението на подсъдимите Каравелов и Китанчев. На първо място от тия доказателств

* Из книгата „Алеко Константинов като адвокат“. Издание на Висшия адвокатски съвет, 2012 г.

ва стоят показанията на т. пазарджикския жител Ат. Здравков, който между другите показания за някои подсъдими каза, че чул от Джуджева, какво по инициативата на Каравелова и д-р Моллова се образувал комплот за убийството на негово царско височество и на министра-председателя г-на Стамболова. Забележително е, че в обвинителния акт, както и на предварителното следствие, думата „инициатива“ е казана право и че следователят трябва да записва точно думите, но сега, доколкото свидетелят Здравков разбира тая дума, оставям на вас да съдите. За личността на Ат. Здравкова аз няма да говоря нищо, достатъчно беше, че представих един „Държавен вестник“, от който се вижда, че той е бил осъждан за клевета. За оценка на неговите показания аз ще се ползвам от самите думи на г-на прокурора. Г-н прокурорът в своята обвинителна реч каза за него, че се виждало от лицето му, от постъпките му, че той не мига пред нищо и че е способен за всичко. Аз покорно благодаря на г-на прокурора за тая атестация на свидетеля Здравкова. По-нататък г-н прокурорът каза, че Т. Георгиев бил казал на Здравкова, че и Каравелов бил съучастник в заговора, но тоя род доказателства, които се казват *ош диге*, не могат да служат още за доказателство. Тоя род доказателства трябва да се проверят от самия човек, който ги е казал, но установи се от самите подсъдими, които се питаха, че това не е истина. Така щото показанията на Здравкова, аналогични с ония на Стоименова, според заключението на г-на прокурора, щом не могат да имат някаква валидност, то и показанията на Стоименова не могат да я имат. Г-н прокурорът се установява на показанията на Лепавцова, които имали цена по обвинението на Каравелова и Китанчева. В обвинителния акт е казано, че Лепавцов, попитан за лицата, които могли да знаят за приготвяющия се комплот, бил дал един списък. Наистина в предварителното следствие в един от протоколите по разпита на Лепавцова са наредени цял ред лица, които знаели за комплота, и между тия лица указват се имената на подсъдимите Каравелов и Китанчев; говорил е Лепавцов и за други лица, за някой си Трайкович, Арсениев и пр., но тия лица не се виждат на скамейката на подсъдимите. Сега, ако показанията на Лепавцова са верни по отношение на Каравелова и Китанчева, то трябва да бъдат верни и по отношение на другите лица, които той е указал и те трябва да бъдат викани да дойдат тук. Ако другите са свободни, трябваше и Каравелов, и Китанчев да се освободят. По-нататък по отношение на Китанчева се привежда тоя пасаж от показанията на Лепавцова, че един ден, когато заминувал Китанчев за Търново, отбил се в дюкяна на Лепавцова и му бил казал, че знаел, загдето Георгов му открил работата на Тюфекчиева, но да си мълчал и никому нищо да не говори. В обвинителния акт подир името на Тюфекчиева турено е в скоби „относително заговора“. Тия думи, г-да съдии, на предварителното следствие в протоколите, които аз проследих, не видях. Това са съображения, основани на „горните данни“, но тия данни в действителност не съществуват. Вий видяхте, когато се проверяваше това доказателство на съдебното дирение, явиха се много противоречия; Лепавцов даде свършено други показания

относително Китанчева. Един ден, когато щял да си заминава, Китанчев отбил се в дюкяна на Лепавцова и последният го попитал дали знае нещо за някакъв си комплот за убийството на негово царско височество и на тоя въпрос Китанчев бил отговорил: „Я гледай, да не се въвличаш в такива работи, защото е лошо.“ Значи, свършено друго е казал Лепавцов на предварителното следствие, а свършено друго тук. Тъй щото излиза, че не Китанчев е разправял на Лепавцова за някакъв си комплот, но Лепавцов е разправял на Китанчева и последният му казал: „Ти си мълчи.“ Значи, Китанчев като човек легален посъветвал Лепавцова да не говори за такива работи, защото може да си навлече някоя беля. Подир това имаше цял ред противоречия в показанията на Лепавцова относително Китанчева. Когато му задавах въпрос кога е станал тоя разговор между него и Китанчева, Лепавцов каза най-напред сутринта, после каза надвечер, подир, като дойде д-р Моллов, на когото Лепавцов писал писмо и казал, че съжالياва, гдето въвлякъл в тая работа и Китанчева, Лепавцов каза, че едно трето лице е говорило за някакъв си комплот, а Китанчев казал: „Недей разправя за такива неща и недей се меси в такива работи.“ Ето в каква форма са показанията на Лепавцова относително Китанчева. Дойде най-после и свидетелят Ил. Георгов, който каза, че на подсъдимите Лепавцов и Китанчев не е говорил за някакъв си заговор на някой си Тюфекчиев, когото не познавал.

По-нататък са цитирани показанията на Лепавцов за обвинението на Каравелова. Лепавцов каза, че в края на месец януарий отишъл в къщата на Каравелова и когато последният го попитал за някои новини, Лепавцов отговорил, че имало слух за работата на Тюфекчиева, по което Каравелов бил казал: „Какво станаха хората на Тюфекчиева, тая работа е бошлаф.“ Попитан Лепавцов с какъв тон беше всичкият тоя разговор от страна на Каравелова, Лепавцов каза: „Той – Каравелов – не беше заинтересуван, не изглеждаше, че много любопитства да се научи.“ Попитан за разговора, който са имали с Каравелов, Лепавцов каза, че разговорът им бил по литературата; попитан дали е чул от устата на Каравелова да говори за заговор, Лепавцов каза, че не е чул. По-нататък в обвинителния акт е казано, че когато Каравелов и Лепавцов са говорили в затвора, Каравелов бил казал Лепавцову, че бил говорил и с обвиняемия Георги Великов, арестуван в една съседна стая, от когото узнал, че нищо не е откривал, в отговор на това Лепавцов му казал, че у Г. Великова била намерена същата такава печатна снимка, каквато той бил видял на писмата, които му били донесени от Тюфекчиева и които той изгорил. Нищо подобно не се установи тук на съдебното дирение. Лепавцов казал: „Че тоя човек трябва да е онзи Георги, за когото ме питаха на предварителното следствие“; също дали този отпечатък от печат, който е намерен у него – Великова, – се схожда с онзи печат, който Лепавцов бил видял, и на тоя въпрос последният бил казал: „Да, приличаше на тоя печат.“ Тогава Каравелов му казал: „Може ли ти да помниш и да удостовериш, че тоя е същият печат, когото ти си видял преди шест месеци, когато аз чета една книга, и ако ме пита някой, подир

няколко време, не мога да кажа, че е със същия шрифт. При това Лепавцов каза, че когато го питали при следствието за Георги Великов, казали му кой е той Георги, да не е Георги Великов и той – Лепавцов – казал: „Той трябва да е бил, при всичко че аз не го знам кой е този Георги Великов.“ Тъй щото, както виждате, данните, изложени в обвинителния акт, съвършено не съответствуват на тези показания, които се дадоха на съдебното дирение. Тук се говори за заговора, каза се от г-на прокурора, че Каравелов е главният виновник, даже каза се, че той може да се счита за морален виновник. Сега ний да се разберем в понятията с г-на прокурора, защото съвършено не на място беше употребена думата „морален“, без да се коснува до някакво деяние, запретиено от закона под страх на наказание. По-нататък в обвинителния акт се среща такова нещо. В показанията на свидетеля Антон Петров се казва, че Георги Кузманов един път, като се напил, казал на свидетеля, че той заедно с още двама македонци щели да убият г-на Стамболова, между ресторана „Français“ и хотел „Витоша“, но кои са тия двама македонци и какво съотношение са могли да имат Каравелов и Китанчев с тези престъпници, не се казва. Казано е, че имало събрания между съмишленици и дали е бил там Каравелов и Китанчев и какви съотношения имат те с подсъдимите, не се казва. По-нататък свидетелят Апостол Иванов обяснява, че Георги Кузманов му казал, че се готвил да убие г-на Стамболова срещу премия от 2000 лири, но от кого ще се вземат тия 2000 лири, не се казва. Казано е в обвинителния акт, че комплотът е образуван по инициативата на Каравелова и Моллова и че те щели да доставят оръжие и други необходими средства на убийците, а, от друга страна, гледаме, че са давани 2000 лири на хора да убият г-на Стамболова, 500 лири са давани от жената на Паница и остатъкът от неговата партия. Какво съотношение може да има между Паница и Каравелова, може да съдите, като знаете отношенията им! Лепавцов казва, че Ризов бил изпратил от Белград хора да убият г-на Стамболова, а ний знаем, че Ризов беше издал една брошура, в която се заканваше да убива хора, като искаше с това да си отмъщава за Паница. Сега, г-да съдии, как може да се съпостави, от една страна, заговор за отмъщение на Паница и, от друга страна, Каравелов! Г-н Каравелов да съставлява заговор за отмъщение на Паница, който така варварски се отнесе с личността на г-на Каравелова, когато беше арестуван в Черната джамия – това е повече от невероятно. Много по-вероятно е, може да се каже, че Ризов е действувал за отмъщение на Паница, че шайката е съставена от него и пратена да убива министрите. За подкрепление на това може да се намерят много данни в самото дело. В делото се вижда, че братия Тюфекчиеви купуват револвери; също знае се, че те взимаха участие в убийството на д-р Вълковича в Цариград, още, в показанията на Лепавцова се казва, че Кушлев му бил казал, че той давал пари на известни убийци, които се криели в една къща, прехраната на които била възложена нему от Ризова и Тюфекчиева; като се вземе пред вид начинът, по който се е извършило убийството, че самите убийци не са били тукашни хора, както се вижда от показа-

ниятя на стражаря Спас Антонов, че убийците са гърмели прямо в покойния м-р Белчев; всичко това показва да е вероятно, че някакви си сърби или македонци, без да знаят лично м-р Белчев, гърмват от горе му и го убиват. Като се видя, че тия показания не са достатъчни, за да се обвинява Каравелов, г-н прокурорът се впусна да разгледва самата личност на Каравелова и да осъжда неговата политическа дейтелност. Аз мисля, че туй нещо да се говори беше неуместно за един съд, защото, ако беше уместно, работа беше да се разгледат и проверят данните, които има по делото, за да се види дали това съставлява престъпление или не. В обвинителната реч, касающа се до политическата личност на Каравелова, в думите на г-н прокурора се намират такива противоречия, щото един човек, който внимателно би изслушал обвинителната реч, даже тъй от чисто политическа страна, той не би можал да си състави ясно понятие какво иска да каже г-н прокурорът. За тая страна от речта на г-н прокурора сам Каравелов може да отговори подробно, когато му дойде времето; но аз като защитник считам за длъжност да кажа нещо. Г-н прокурорът каза, че Каравелов нямал право да говори за ограничение на свободата, защото, когато бил министър, сам стеснявал свободата на гражданите; след това каза, че Каравелов е с качества такива, каквито дай боже да има всеки български министър, и че къораво и къораво, което се нарича интелигенция, вървеше след него; после каза, че Каравелов можал да управлява България с милиони щикове и с генерали, когато, от друга страна, всеки знае в какви отношения е бил Каравелов с генералите. От една страна, г-н прокурорът каза, че Каравелов може да стане министър във всеки кабинет, ако иска, или пък, ако не ше, да си седи у дома си, от друга страна, г-н прокурорът казва: чест и хвала на сопаджиите, които не получават руски рубли, че ви гонят, че ви блъскат, че ви наричат изменници. Китанчев е недоносител, защото е знаел за заговора, а не е съобщил на властта; Каравелов, който също бил знаел за заговора и не съобщил на властта, е главен виновник, понеже в неговото име се правил заговорът. Заговорът е бил като отмъщение за застрелването на Паница. Г-н прокурорът каза, че защитниците ще питат за плана на комплота, но такъв план няма, по-добре би било да го знаем, но ако го не знаем, ний ще го сглобим, а ргоігі, метафизически. Какви са тия доказателства а ргоігі, аз не зная. Аз зная само доказателства, които ги предвижда законът, това са: веществените доказателства и показанията, които могат да служат за съставяние убеждението на съда, при извършването на едно действие, запретино от закона; но ний да сглобяваме метафизически планове, аз мисля, че това не е допустимо от углавната процедура. А ргоігі аз начертах това убийство как е станало и така излиза много по-вероятно, защото в самото дело се намират доказателства, за да може да проследим това обстоятелство. Г-н прокурорът каза, че стига да се докаже, че едно лице е намислило престъпление, предало го е на друго или го е настроило, то е вече главен интелектуален виновник. Не стига само да се докаже това, защото, ако думите на Каравелова и Лепавцова можем да ги приемем за верни, в думите на пър-

вия виждаме каква стойност може да имат показанията на Лепавцова. Показанията на Лепавцова не значат, че Каравелов е главен виновник. Г-н прокурорът говори за комплот, без да говори за атентат, а по-авторитетните криминалисти казват, че просто едно решение да се свали държавният строй, едно заплашване не стига, за да може се характеризира делото за изменение на държавния строй; а пък за съставяние на комплот се изисква да има решение да се действа, да има изразена твърда воля за изпълнение на един атентат, трябва да има решение на няколко души, в което да се говори, да се убеждава, да се обещава, да се заплашва и като се групират тия хора, да се действа по известна програма, като се определи ролята на всекиго в тоя комплот. И подир, след като се състави комплотът, в какъв случай техните действия може да съставляват един атентат, като държавно престъпление, това е предвидено в закона и то е именно тогава, когато ще бъдат направени действията на съставляващите комплота към лишаване от живот държавния глава, към унищожение или изменение на управлението, на формата на управлението, към изменение порядъка на държавата и държавния глава и към възбуждане на жителите да въстанат с оръжие в ръка. Вий видяхте, че тук няма поне едно от условията, които изисква законът, за да може да се счита, че в данния случай се образувал комплот, която дума, което действие се приписва на подсъдимия Каравелов, че той е предложил да се образува комплот, за да се измени държавният строй и да се убие държавният глава, защото убийството на един министър не съставлява още изменение на държавния строй. В обвинителния акт се вижда, че Каравелов се обвинява за някакъв си заговор, замислен и приготвен за лишаване от живот държавния глава, но за туй има специален закон, който наказва престъпленията против особата на негово царско височество. А че атентат се счита за престъпление, когато е направено против държавния глава, има специален закон, който наказва такива престъпления. Г-н прокурорът, ако знаеше, че покушение на живота на м-р не съставлява държавно престъпление, трябваше да иска наказание по чл. 176 от отоманския наказателен закон, в който е казано: „Когато законно се докаже, че някой предумишлено е убил човек, осъжда се по закона на смърт“, но той мисли иначе, а на туй би могло да му се противопостави чл. 181, според който, за да се накажат интелектуалните виновници, трябва убийството да се е извършило заедно с въстание, грабеж и обир. Трябва да се докаже, че е имало съучастници в убийството. Г-н прокурорът каза: „Кой е крив, че избягали убийците из България“, и на това той сам си отговори: „Криви може да са властите, улавянето на убийците може би щеше да бъде в интерес на правосъдието.“ По-нататък каза г-н прокурорът, че от Лепавцова се учил кои са били главните и второстепенните виновници. Той ги открил след арестуването му, но трябвало да се вземат срещу него строги мерки, за да се открият. Също по-нататък г-н прокурорът каза, ако не повярвате на Лепавцова, ще трябва да оправдаете няколко души, а аз казвам защо пък непременно да се обвиняват няколко души, когато явно се вижда противоречието в показанията на Лепавцова

ва. Лепавцовите показания по отношение на Каравелова не са достатъчни, а щом има съмнение, то е в полза на подсъдимия. Лепавцов знае за участието на Каравелова от Тома Георгиев и от Илия Георгов, който в качество на свидетел каза, че такова нещо не знае, нито пък е казал подобно нещо на Лепавцова, същото каза и подсъдимият Т. Георгиев. Попитан, Каравелов каза, че нищо не е казал нито на Георгова, нито на Георгиева, а щом това се проверява от източника, значи, че последующите показания нямат никаква цена. По-нататък в речта си г-н прокурорът каза, че Каравелов е лицето, у когото може и да не се е родила тая идея, но в името на когото е работил Т. Георгиев. Това не е вярно. Т. Георгиев заяви, че Каравелов не го е упълномощавал да работи от негово име. За това, че Каравелов бил водител на партия, то ако всичките членове на партията извършат престъпления, той не може да отговаря. Поведението на Каравелова, каза г-н прокурорът, е било неморално, но за това няма наказание, но туй ще послужи да го обвиним, понеже доказателствата против него са слаби и с такива доказателства би било невъзможно да обвиним едно обикновено лице, а само защото е Каравелов, затова можем да го обвиним – тия са буквално думите на г-на прокурора, защото Каравелов бил неморален. Признава г-н прокурорът, че показанията на Лепавцова са нелогични, че не са достатъчни за обвинението на Каравелова, но каза той, ний ще направим такава аргюи, метафизически. Ако не беше, продължи той, това лице Каравелов, а друго някое, то щяло да бъде или недоносител, или ако се укажеше – съучастник, но не можем да го сметем само за недоносител, понеже престъплението е било най-износно за него. Как така за други лица да се мисли така от страна на г-на прокурора, а за Каравелова инак? Ако стане някой преврат и дойде някой на власт, то за това да бъде съден, когато това не е негово действие – това не е право. Инициативата е излязла от емигрантина Ризова, но Каравелов не му е съчувствувал, той няма нищо общо с отмъщението за Паница. Ако Т. Георгиев, според мнението на г-на прокурора, е съчувствувал и е от главните виновници, то главата на партията Каравелов е главен виновник. Ето какви са, г-да съдии, доказателствата, които са приведени за Каравелова в подкрепление на това, че той е бил главен интелектуален виновник за някакъв си преврат, който щял да се прави в България.

За подсъдимия Китанчев г-н прокурорът условно каза, че ако се даде вяра на Лепавцовите показания, Китанчев трябва да се вземе за недоносител, но, каза, ако се представят други доказателства, трябва да бъде съучастник, защото, каза г-н прокурорът, аз забележих, че Китанчев е в близки отношения с подсъдимите. Каква разлика има между показанията на Лепавцова на предварително дирение и ония в съдебното заседание, вий видяхте. Когато Лепавцов съобщава на Китанчева за някакъв си разговор, последният му казва: „Ти мълчи, в такива работи не ти трябва да се месиш.“ Това доказателство ли е за обвинението на Китанчева? В своята реч г-н прокурорът каза, че вий като военни съдии трябва да се отличавате с национализъм и военщина,

аз това не разбирам. В Индия може да има жени да се изгарят живи, заедно с умрелите си съпрузи; но ний сме цивилизован народ и живеем в образована Европа. Ако под думата военщина се разбира съд строг, но справедлив – благодарим. Ний още повече се радваме, че стоим пред съд, който няма да се повлияе от разни партизански страсти. Вий знаете, че г-жа Карavelова се оправда, и ний с радост цитирахме отзивите на разните чужди вестници, в които се казваше, че в България има правосъдие, и аз мисля, че тук, в тоя процес – който и XX век не може забрави, – е случай да дадете възможност да се извика, че в България има правосъдие, като ви моля на основание на тия доказателства, които представих, да оправдаете г-на Карavelова и Китанчева.

**Опровержение
по повод на обвиненията
срещу Петко Каравелов
и Трайко Китанчев**

Господа съдии! Г-н прокурорът в репликата си дойде още веднаж да счете подсъдимия Петко Каравелов за главен интелектуален виновник по това дело, без обаче да представи ония доказателства, които законът изисква. Когато обвиняваше подсъдимия Св. Миларов, г-н прокурорът дойде, та ясно очърта плана и целта на компюлта, защото имаше доказателства, но когато се косна до г-на Каравелова, той каза само, че съществували доказателства, обаче не ги указа кои са и где са те. Г-н прокурорът дойде само да каже, че е било необходимо да се вземе едно решение в смисъл, че се съставя един заговор и че се определят ролите на лицата, които съставляват заговора, но с нищо не подкрепи тук участието на г-на Каравелова в заговора, нито пък указа на някое условие, по което да може да се обвини г-н Каравелов. Преди всичко тук не се представиха доказателства, че г-н Каравелов е вдъхнал поне идеята у някои за съставяние на заговора, нито пък се яви някое лице, което да каже, че Каравелов е говорил нещо в тая смисъл пред него. Единственото доказателство, което представи тук г-н прокурор, е показанията на подсъдимия Спас Лепавцов, но тия показания не се изказаха тъй, както се провериха при съдебното дирение. Вий чухте сами, че Лепавцов каза само това, че един ден г-н Каравелов, като искал да провери един слух, пръснат в смисъл, че Ризов бил изпратил някакви хора да отмъщават за Паница, попитал какво е станало с тия хора, та ако това е тъй, то не може да се счита, че Каравелов е главен виновник. Най-многого, в което може да се обвини Каравелов, е да се счете за недоносител, както Димитър Попстайков, а не повече. Спас Лепавцов е разкрил много работи, но той не е казал, че между него и Каравелова е станало дума за заговор, нито е било възможно да стане такава дума, понеже Каравелов е човек, който никога няма да си послужи с такива средства, за да дойде на власт. Г-н прокурорът, като очъртаваше какви могат да бъдат фактите за създаването на една гражданска война в страната, допусна, че убийството, станало на 15 март 1891 год., е имало за цел да се промени съществуващият държавен строй и да се предизвика гражданска война. Това, каза той, е неоспоримо, особено като се има пред вид, че едно счупване на джамове се считало за гражданска война, а колко повече едно такова убийство. Но според мене това не е достатъчно. За да може да се предизвика една гражданска война, каквато разбира г-н прокурорът, нужно е, щото заговорът за това да е устроен на повече места; да стане спиране на телеграфните съобщения с цел да се

пресечат някои действия, които могат да се предприемат от противната страна, и пр., и пр. Но такова нещо тук не се указа. Г-н прокурорът каза, че Ризов бил инициатор за изпращането на хора да убиват, но той не доказа тука, че тия хора са изпращани до г-на Каравелова, нито пък, че г-н Каравелов е заведвал или устройвал някакъв заговор. Не, казва г-н прокурорът, Каравелов има съмисленици и те всичко каквото вършат, вършат го за в негова полза и от това трябва да се вади заключението, че Каравелов е одобрявал или похвалявал действията им. Но това твърдение на г-на прокурора не може да бъде вярно, защото, ако няколко дупнишки харамии станат и извършат нещо, вследствие на което да дойде друг някой на власт, то не ще значи, че дошлият на власт е техен съучастник. В углавний процес право е казано, че всякой отговаря за действията си, за себе си лично, а не и оная, който по-сетне е дошъл на власт по повод на действията на другите. Тома Георгиев ви заяви, че той никога нищо не е вършил от името на Каравелова, нито пък по личните негови указания, ако и да е бил негов едномисленик. Г-н Каравелов има съмисленици, но ако някой от тях е направил нещо престъпно, то не може да се каже, че Каравелов е виновен за това. Спас Лепавцов е казал, че когато бил у г-на Каравелова, станало дума за някакви хора, пратени от Ризова, за което по-напред говорих, но от това не може да се вади заключението, че Каравелов е главен интелектуален виновник. Като всеки човек г-н Каравелов се научил, че Ризов бил пратил някакви хора да убиват, но защото не знаел вярно ли е, или не това, той пожелал да узнае и попитал Лепавцова, обаче г-н Каравелов не може да се обвинява за това, защото, ако го сметем за виновен, тогава трябва да вземем за такива всички ония, на които тоже е дошло до ушите това. В обвинителний акт се говори за някакви писма, адресирани до н. ц. височество и писани на бланки от Дирекцията на общите сгради, за които Лепавцов казва, че по всяка вероятност трябва да са писани в бирхалето. Тези писма навярно може да са писани от Тюфекчиева, който бил чиновник в тая дирекция и който ги е написал на бланки кой знае защо, но от всичко това не може да се мисли, че г-н Каравелов е авторът им. Г-н Каравелов е човек, който е бил дълго време министър; той е човекът, който поддържа и направи Съединението; той е човек с качества, каквито рядко се срещат у другите хора – та следователно, той няма да отиде да падне толкова низко, щото да кара един писар като Тюфекчиев да пише такива писма, особено на бланки от Дирекцията на общите сгради, когато той много добре разбира значението на бланките. За всичко това аз намирам, че г-н прокурор с нищо не е доказал обвинението, което приписва на г-на Каравелова, и затова ще ви моля да го признаете за невинен.

За подсъдимия Трайко Китанчев тоже не се преведоха вярно показанията на Лепавцова. Те се изказаха също така, както са и в обвинителний акт, но на тия показания не може да се съгради неговото обвинение. Лепавцов не е казал тук, в заседанието, нищо повече против Китанчева, а, напротив, това, което показва тук, е в полза на Китанчева. Когато се попита Лепавцов да каже какво му е казал Китанчев, той каза, че когато да замине Китанчев за Търново, бил му казал да си мълчи и да не

говори никому нищо за Тюфекчиевата работа, която Георгов му съобщил, защото било възможно да бъде подвъргнат под отговорност. Това е казал Лепавцов, обаче работата е наопаки: не Китанчев е казал това на Лепавцова, а Лепавцов, като говорел за това на някого, Китанчев се обадил и му казал: Не говори за такива работи, защото може да отговаряш един ден. И от всичко това излиза, че Китанчев е един благоразумен човек, който не само себе си е вардел, но и хората. Затова именно г-н прокурорът иска да се счете Китанчев за укривател и като такъв да се накаже; обаче укривател на предполагаемо деяние не може да се наказва. Г-н прокурорът каза още, че Китанчев трябвало да се третира като укривател и за това, защото бил виден член на партията, но това е вече вън от всяко право. Наистина, трябва да призная, че г-н прокурор каза това условно, т.е. ако се признае Китанчев за такъв, да се счете за укривател, обаче макар и условно да се каза, все пак не е мотив за обвинението на Китанчева. Вам ви е известно, г-да съдии, че убийството на г-на Белчева стана на 15 март 1891 год., а пък по-рано – през месец февруарий – г-н Китанчев е заминал за Търново, за да се приготви да издържи изпит за адвокат, та следователно не може и да се мисли, че той е имал пръст в това дело.

В защита на Илия Георгов

Господа съдии, до днешния ден между обществото циркулираше една фантастична схема за дейците и начина, по който е извършено убийството на Белчева. Тази схема има за основа показанията на Спас Антонов, който е придружавал министрите Стамболова и Белчева. Тази схема, допълнена и поправена от показанията на Стамболова, послужи на един маджарски художник, някой си Варга, за сюжет на една картина, която бе изложена на вниманието на столичната публика. Тази картина изобразява тъмна нощ; на мястото на престъплението са групирани седем лица: четворица убийци стрелят върху Белчева и плахо се устремяват към входа на градската градина, а в това също време Стамболов мъжествено поддържа падающия Белчев; по-настрана от тях е стражаринът. Показанията обаче на сега разпитаните свидетели ни рисуват съвсем друга картина. Нека я очъртаем. Нам е нужно да знаем убийците, ако не строго по тяхната самоличност, то поне по някои техни външни признаци, за да можем да проверим в какви отношения се е намирал обвиняемият Илия Георгов с тия злосторници в престъплението, по което той се обвинява за съучастник. В картината на маджарина са групирани като убийци и жертви седем лица, по-нататък пространството е празно. Но за щастие и възтържествуването на истината улицата не е била съвсем празна и това ни дава днес възможност да изменим съвършено картината на Варга, която е плод на хитрата фантазия, скроена от заинтересуваните страни за заблудяване на стреснатото общество. Като вземем за основа проверените сега свидетелски показания, нека проследим крачка по крачка Стамболова и Белчева от излизанието им из сладкарницата на Панаха до момента, когато Белчев е паднал убит. Било е тъмно вече, когато Стамболов и Белчев излизат от Панаха и се упътват по Войнишка улица надолу по тротоара край градската градина. След тях е вървял стражаринът Спас Антонов. Пред тях, на двадесет крачки, е вървял свидетелят Добри Ганчев, който е чакал да се разделят министрите, за да говори нещо на Стамболова. Този свидетел, докато отива до входа на Цачевото здание, не среща по пътя си никакви подозрителни лица.

В това също време откъм ъгъла на Банката по улица „Муткурова“, между девическата гимназия и градската градина, е вървял свидетелят Стефан Петков и край ъгъла на д-р Цачевата къща е завил също по тротоара на Войнишка улица. Той не среща никакви подозрителни лица. В това също време на насрещната страна на Войнишка улица е бил свидетелят Иван Пчелински. В това също време ротмистър Морфов е бил около входа на хотел „България“. В този момент, при туй установено разположение на свидетелите, изгърмява първият вистрел и веднага след него вто-

рий. Стреснати в своя спокоен вървеж от неочакваните вистрели, свидетелите обръщат погледите си към мястото, гдето се стреля, и доколкото им е позволявала светлината на ближайшия уличен фенер и огънят на вистрелите, виждат всякой от тях следущето: Добри Ганчев вижда, че едно лице отива към входа на градината и след него друго лице, което при входа гръмва. Огънят на вистрела дава възможност на свидетеля да забележи, че стреляющийят е с прост калпак. Да е избягал човек по Войнишка улица, свидетелят не е видял. Други лица около вистрелите свидетелят не видял.

Свидателят Стефан Петков при вистрелите вижда сборичкване между една група. След малко от тая група излиза едно лице силно запъхтяно със сив стражарски шинел, завива край ъгъла на д-р Цачевата къща по улица „Муткурова“, гръмва на въздуха с издигнат нагоре револвер, извиква „на помощ!“ и пак се завърнал към градината. Други лица при вистрелите освен троицата свидетелят не видял. Също не видял да избяга някой по Войнишка улица.

Свидателят Ив. Пчелинский също така е видял при вистрелите сбутване на една група само от три лица. Други лица около вистрелите той не видял. Същият свидетел по-надолу е бил настигнат от едно 14-годишно момче, което извикало „Стамболов уби“. Свидателят ротмистър Морфов след първия вистрел се обръща и вижда огъня на втория. Този вистрел е бил произведен на твърде близко разстояние, около 20 сантиметра; а че не е имало тука никакво оптическо измамване, в това свидетелят се е удостоверил по-сетне, като е видял изгорялото отворстие върху дрехата на убития. Свидателят се спуснал бегом по направление към вистрелите, по пътя си не среща никакви подозрителни личности; не вижда и по туй направление да бяга някой човек. Влиза в градината, вижда един труп, при който стоят две момчета, едно 18, друго 14-годишно; първото запалва кибрит и свидетелят узнава Белчева, който помръднал с ръка и крак. Морфов веднага тича за медицинска помощ и на тротоара една жена му вика: „Дръжте жандарино, он го „убиша“. Думата убиша, чини ми се, не може да се отнася само до едно лице. Сега, като имаме пред вид, че по тротоара край градската градина са вървели Стамболов, Белчев и зад тях стражаринът Спас Андонов; че зад тях не са вървели други лица (свид. Морфов и Добри Ганчев), че срещу тях не са дошли също други лица (свид. Д. Ганчев, Стефан Петков и Ив. Пчелинский); че и от градината против тях не е била насочена опасност, защото в противен случай би трябвало да се допусне, че нападатите са тичали срещу огъня на убийците; па и освен това свидетелите установяват, че вистрелите са произведени на тротоара; че тези вистрели са произведени на съвсем близко разстояние и между група само от три лица; че едно от тия лица е литнало към входа на градината, а другото измежду троицата се е спуснало върху му и е пуснало против него, при входа, третия вистрел; че на няколко крачки от този вход е намерен убит министър Белчев; че в групата на троицата са биле освен Белчева само Стамболов и Спас Антонов. Като се вземат пред вид думите на покойния Тома Цветков, цитирани от свидетеля

Антон Чолаков: „Как ще се хванат убийците, когато убиецът е сам Стамболов“ и „аз чух, когато Белчев каза на Стамболова: „За тия две думи вие ме убивате.“ Като се вземат пред вид думите на жената: „Дръжте жандарино, он го убиша“; и думите на 14-годишното момче: „Стамболов уби.“ Като се вземе пред вид, че Стамболов на другия ден се е сърдил на Морфова за дадените му показания относително стражарина и го е заплашвал, че го подозира в съучастие на това убийство и не е дал да се помене дума за Спас Антонова; че Стамболов не е позволил на Минка Радославов да отчисли този стражарин; че въпреки разпорежданието на градоначалника Спас Антонов винаги е съпровождал Стамболова; че и след отчислението на този стражар от градоначалника Юрданова пак бил назначен на служба от Стамболова. Като се вземе пред вид, че свидетелят Ив. Пчелински бил изтезаван и принуждаван от Стамболова да каже, че един от вистрелите се е раздал от двора на Каравелова.

Като се имат пред вид показанията на госпожа Белчева, че покойният ѝ мъж се извинявал за закъсняването си с това, че Стамболов го задържал до късно. Като се вземе пред вид личността на Спас Антонов, закален престъпник. Като се вземе пред вид и разпорежданието на Стамболова да се вдигне трупът на падналия Белчев, преди да бъде съставен акт на самото място. Като се вземат пред вид всички тия съображения, не можем да не дойдем до заключение, че убийците са... (*председателят пресича защитника*), че историята на някакви четворица убийци е цяла измислица. А пък с убийците, слава богу, обвиняемият Илия Георгов не е имал нищо общо и ви моля, господа съдии, да го признаете за невиновен и го оправдаете от всяка отговорност.

БЕЛЕЖКИ* **КЪМ ЗАЩИТНИТЕ РЕЧИ**

Поместените тук три речи от адвокатската практика на Алеко Константинов не само хвърлят светлина върху една почти непозната днес страна от неговата дейност, но и допринасят да се доизясни позицията му на гражданин и общественик.

Първите две речи са свързани с шумния на времето процес по делото за убийството на финансовия министър Христо Белчев (1857–1891), който фактически паднал жертва вместо Стефан Стамболов (истинския прицел на убиеца) по време на една тяхна разходка. Убийството послужило на Стамболов за масови репресии срещу политическите му противници. Били са привлечени под съдебна отговорност 18 души, между които известните политически дейци Петко Каравелов и Трайко Китанчев. На Алеко Константинов се паднала тежката задача за тяхната защита. Делото се гледало от 18 юни до 7 юли 1892 г. от Софийския военнополови съд. По време на процеса и наскоро след него в правителствения вестник „Свобода“ били напечатани част от стенографските протоколи, съдържащи разпита на обвиняемите и на свидетелите, както и веществените доказателства (бр. 839 от 19 юни 1892 – бр. 891 от 24 август 1892). Малко по-късно всички материали по делото били издадени в един внушителен том под наслов: „Делото по заговора за убийството на негово царско височество князя и министър-председателя Стамболова и убийството на министра Белчева“ (Издава Г. Цукев, С., 1892, 924, LXXXIX стр.).

Третата реч също е във връзка с репресиите по повод убийството на Христо Белчев, но тя вече се отнася към друг, допълнителен съдебен процес – срещу Илия Георгов, обвинен като съучастник в убийството. Започнат по времето на Стамболовия режим, този процес завършва след неговото падане при относително по-голямата свобода по време на управлението на Константин Стоилов.

В защита на Петко Каравелов и Трайко Китанчев

(стр. 24) – Делото по заговора за убийството на негово царско височество князя и министър-председателя Стамболова и убийството на министра Белчева. С., 1892, стр. 744–754.

Прави впечатление, че Алеко Константинов е схващал своята задача в този процес не само като защитник на Петко Каравелов и Трайко Китанчев. По всичко личи, че той се е стремил да се намеси в цялостния ход на процеса и да се опита да провали замисъла на неговите организатори. Така например още в самото начало, позовавайки се на чл. 643 от военносъдебния закон, той настоява „да се въведат в залата всичките обвиняеми, за да слушат и те пренията“; предложението му е прието (в. „Свобода“, бр. 839 от 19 юни 1892 г.). Пак през първия ден, в началото на следобедното заседание, той отново взема думата, но бива прекъснат от председателя на съда. За да се добие известна представа за поведението на Алеко Константинов, тук ще цитираме съответната част от стенограмата според публикацията е във в. „Свобода“, г. VI, бр. 840 от 20 юни 1892 г.: „П заседание на 18 юни 1892 г. (начето в 3 ч. и 20 м. после пладне)

* Бележките към защитните речи са на Илия Тодоров – Алеко Константинов. Събрани съчинения. Том IV. Статии и речи. Писма. Литературни опити. Под редакцията на Илия Тодоров. С.: Български писател, 1981.

Председателят. Г-н деловодител! Прочетете обвинителния акт.

Защитникът Ал. Константинов. Моля да ми се даде думата преди четението на обвинителния акт. Искам да кажа няколко думи относително применението в случай на чл. 13 от закона за разбойничеството.

Председателят. Искате да говорите относително подсъдността на делото?

Защитникът Ал. Константинов. Относително лицата от гражданското ведомство.

Председателят. На основание ст. 581 от военносъдебния закон съдът не може да влиза в разглеждане подсъдността или неподсъдността на делото, щом един път е направено разпореждане за внасянето му във военнополовиев съд. На това основание съдът постанови да се не допуска разбирателство по това въпрос.

Защитникът Ал. Константинов. Ст. 581 от военно съдебния закон се отнася само за лица от военното ведомство, тя казва (чете): Ст. 150. Лицата от гражданското ведомство, освен случаите на смесената подсъдност, се предават и съдят от военните съдилища само в местности, които са обявени във военно положение, и то само за тия престъпления, които са преброени изрично в издадемите по тоя случай „Височайший указ“. Туй е относително обикновените военни съдилища, а пък 999 ст. от военносъдебния закон също така говори за лицата от гражданското ведомство...

Председателят (прекъсва го). Този въпрос е вече разрешен от съда.

И през следващите дни Алеко Константинов често взема думата, задавайки важни за изясняване на делото въпроси както на обвиняемите, така и на свидетелите. Опитите му обаче да промени цялостния ход на процеса не сполучват, тъй като фактически съдебен процес в истинския смисъл на думата не е имало: това е бил един предварително режисиран съдебен фарс за сплашване противниците на Стамболовия режим.

Стр. 24. *На първо място от тия доказателства стоят показанията на т.-назарджишкия жител Ал. Здравков, който чул от Джуджева* – при показанията на обвиняемите Алеко Константинов е задал следния въпрос: „Да каже подсъдимия Стою Джуджев, като е бил с Димитър Попстайкова в Шишмановий хан, говорил ли е той на Здравкова, че имало съставен комплот по инициативата на Каравелова и д-р Моллова и че остава само да се вербоват доверени лица да го извършат?“, на този въпрос Стою Джуджев отговаря: „Не съм говорил такова нещо“ (Делото по заговора., стр. 157). При разпита на свидетелите защитникът Алеко Константинов посочва някои важни противоречия в показанията на свидетеля Н. Стоименов: „Въпросът беше да се установи противоречието на свидетеля, между показанията му на предварителното следствие и ония, които даде сега. На предварителното следствие свидетелят е казал, че заговорът му е бил съобщен на 19 август, а тук каза, че му бил съобщен на 14 август; пак на предварителното следствие е казал, че най-напред Бобеков е съобщил на Здравкова за заговора, а тук казва, че най-напред Джуджев бил съобщил на Здравкова. Нека каже свидетелят, кое е вярно?“ Свидетелят е принуден да признае: „Тия работи ги казах.“ След малко Алеко Константинов отново подчертава: „В протокола свидетелят казва, че Бобеков пръв съобщил на Здравкова за заговора, а сега казва, че Джуджев пръв път съобщил на Здравкова. Това е грамадно противоречие“ (Делото по заговора..., стр. 441).

Стр. 25. *oundire* (фр.) – мълва, хорски приказки.

Стр. 25. ...*показанията на Лепавцова, които имали цена по обвинението на Каравелова и Китанчева* – Стас Лепавцов, родом от Прилеп, подведен под отповорност по делото, посочил имената на Петко Каравелов и Трайко Китанчев като замесени в заговора. Във връзка с това Алеко

Константинов му е задавал някои допълнителни въпроси в хода на делото (вж. Делото по заговора..., стр. 209, 227).

Стр. 27. *Паница* – майор Коста Паница (1855–1890), осъден на смърт за организиране на заговор срещу Фердинанд.

Стр. 27. *Ризов* – Димитър Ризов (1863–1918), виден общественик, публицист и дипломат, известен като противник на Фердинанд и на Стамболовия режим.

Стр. 27. *д-р Вълкович* – Георги Вълкович (1833–1892), виден общественик и дипломат, произхождащ от известната възрожденска фамилия Чалъкови от Пловдив; като един от верните привърженици на Стамболовия режим бил убит от политическите емигранти в Цариград, където бил на дипломатическа служба.

Опровержение по повод на обвиненията срещу Петко Каравелова и Трайко Китанчев

(стр. 32) – Делото по заговора за убийството на негово царско височество княза и министър-председателя Стамболова и убийството на министра Белчева. С., 1892, стр. 825–828.

В хода на процеса, разбирайки добре безперспективността на борбата, Алеко Константинов постепенно се отказва от първоначалните си намерения и насочва усилията си главно към оправдаване на Петко Каравелов и Трайко Китанчев, чиято защита му е поверена. Това обаче също се оказва невъзможно, тъй като присъдите са предопределени: четирима души, известни като русофили и непримирими противници на политиката на Ст. Стамболов и Фердинанд (Светослав Миларов, Тома Георгиев, Александър Караголев и Константин Попов) трябва да бъдат осъдени на смърт чрез обесване, а повечето от останалите обвинения – на различни срокове затвор. Между осъдените са и доверниците на Алеко Константинов Петко Каравелов и Трайко Китанчев. Тук цитираме съответното извлечение от присъдата, прочетена на 7 юли 1892 г.:

„8. Петко Каравелов, българин, православен, женен, 47-годишен, софийски жител, под съд и следствие не е бил, на основание ст. 58, алинея втора от Отоманския наказателен закон да се накаже с поставяние пет години в крепост, но на основание касационните решения на Главния военен касационен съд това му наказание да се замени с петгодишен обикновен тъмничен затвор“ (Делото по заговора..., стр. 916).

9. Трайко Китанчев, българин, православен, неженен, 35-годишен, от с. Подточени, Македония, жител търновски, под съд и следствие не е бил, на основание ст. 58, алинея втора от Отоманския наказателен закон да се накаже с поставяние три години в крепост, но на основание касационните решения на Главния военен касационен съд това му наказание да се замени с три години обикновен тъмничен затвор“ (Делото по заговора..., стр. 917).

В защита на Илия Георгов

(стр. 35) – в. „Знаме“, г. I, бр. 36 от 23 декември 1894 г., стр. 5, кол. 1, 2 и 3.

Във в. „Знаме“, г. I, бр. 35 от 19 декември 1894 г., е поместена обширна редакционна статия във връзка с делото на Илия Георгов, обвинен като участник в убийството на Хр. Белчев. Като се има пред вид близкото участие на Алеко Константинов в списването на в. „Знаме“ и обстоятелството, че той по-добре от всеки друг сътрудник е запознат с това дело, не е изключено статията да е излязла от

неговата ръка или поне да е написана при неговото близко участие. Тази статия допълва произнесената на 16 декември 1894 г. от Алеко Константинов защитна реч и фактически допринася тя да бъде днес по-добре разбрана. Ето защо тук излязо я цитираме:

„Миналий четвъртък се разгледа делото на Илия Георгов по убийството на министра Белчева. Както знаят читателите, Илия Георгов беше предаден на нашите власти във време на Стамболова от властите в Мюнхен, гдето той следваше курс по правото, с условие да бъде съден от компетентните власти на Княжеството, а не от изключителните военни съдилища на Стамболова. Ако днес г. Георгов е между живите, това се дължи изключително на туй обстоятелство; инак въжето и за него беше готово, както и за Тома Георгиева. Г. Георгов беше осъден от първата инстанция и оправдан от апелацията още във време на Стамболова. Алчния за кръв и невинни жертви бивш премиер не остана доволен от оневинението на г. Георгова и заповяда да се касира делото, което и стана благодарение на зетят на г. Стамболова в касацията, който, за срам и позор на правосъдието в България, е още върховен съдия в касацията, както и благодарение на написка, употребен от правителството.

Сега г. Георгов е имал случай не само напълно да се оправдае от тежкото обвинение, но и в защитата си да посочи на свидетели, от показанията на които се хвърля силно съмнение, че убийцата на нещастний Белчев е Спас Антонов, стражаринът на г. Стамболова, който е вървял подир двамата министри, и че г. Стамболов е негов пряк съучастник. Голямата публика, събрана да слуша делото, следеше с втрещено внимание твърде интересните и компрометируещи показания на свидетелите, повикани от г. Георгова, между които днешний и тогавашний градоначалник и съпругата на г. Белчева. Същата тази публика изказа своето задоволствие, като посрещна с шумни ръкопляскания присъдата на апелативния съд, с която г-н Георгов се призна за невинен.

Тъй като разкриятя на нови обстоятелства по делото, известни на мнозина още във времето на г. Стамболова, но които тогава поради съществуващия терор не можеха да излязат наяве, дават нова посока за издирването на действителните убийци на г. Белчева, остава да видим дали съдебните власти ще се възползват от тях, за да ги намерят. Ако делото беше изследвано от компетентните власти, а не от самото Стамболова и неговите административни и полицейски чиновници, ако беше разгледано от компетентните съдилища, а не от екстрените военни, ний напълно сме убедени, че ни един от ония, които паднаха жертва на кръвожадието и зверското ожесточение на г. Стамболова, не щяха да бъдат окачени на бесилката.

Като сърадваме г. Илия Георгова, един от постоянните бивши и настоящи наши сътрудници, че се избави от такъв едно обвинение и се тури край на неговите толкозгодишни страдания по затворите и участъците, ний се надяваме, че правителството ще се възползува от новите излезли наяве обстоятелства, за да направи ново следствие по това дело, да се разкрият потайностите на мистериозното убийство на Белчева, да се издирят същинските убийци (макар и да няма съмнение, че те са стражарят и Стамболов) и да се възстанови честта на невинно осъдените. Тук има хора, които не само невинно са лежали с години в затвор, но и които невинно са обесени и обществото има интерес да настои за по-голяма светлина върху нечистите дела и мошенически съчиняваните комплоти и съзаклятия от един велик престъпник и злодей, какъвто е бил и е г-н Стамболов.

Тъй като публиката не само в столицата, но и в провинцията ще се живо интересува да узнае новите обстоятелства, разкрити в апелацията по делото на Белчева, ний даваме засега кратък отчет на съдебното заседание, станало на 15-ий, а по-после може да се повърнем да кажем още нещо изобщо по самото дело, от което Стамболов се възползува да весели страх и трепет в обществото, като изпозатвори всичките свои противници, като обеси едни, а други тикна да лежат с години в тежък затвор.“

В същия брой на в. „Знаме“ е поместено началото на подробна информация за делото на Илия Георгов, което започнало на 15 декември 1894 г. в 9 ч. сутринта и продължило до 12 ч. на другия ден. Каго защитници в делото взели участие адвокатите Ст. Данев, Ал. Константинов и Г. Орошаков; прокуратурата се ръководило от помощник-прокурора при Софийския апелативен съд Зъбов, а в състава на съда влизали съдиите Славов (председател), Транов и Ничев (членове). През първия ден били разпитани свидетелите М. Радославов, ротмистър Морфов, Добри Ганчев, д-р Табурнов, Стефан Петков, Наум Тюфекчиев, Антон Чолаков, Иван Пчелински и Мара Белчева (всички привлечени допълнително в делото по решение на Софийския апелативен съд от 10 ноември 1894 г.). През втория ден били произнесени речите на помощник-прокурора и на тримата адвокати, била дадена последната дума на обвиняемия и била прочетена оправдателната му присъда, която се посрещнала от присъстващите с ръкопляскания. Трябва да се отбележи, че от речите на тримата адвокати в „Знаме“ е поместена единствено речта на Алеко Константинов; съдържанието на другите две е предадено в резюме.

Стр. 35. *...лякой си Варга* – Имре Варга (1863–неизв.), унгарски карикатурист.

Стр. 35. *сладкарницата на Панаха* – известно кафене в София от края на миналия век и първите десетилетия на нашия век, което се е намирало на бул. „Дондуков“; носело е името на своя съдържател.

Стр. 37. *... че убийците са ... (председателят пресича защитника)* – очевидно недоизказаните думи са: „стражаринът Спас Антонов и Стефан Стамболов“.